PEDAGOGIKA OLIY TA'LIM MUASSASASI TALABALARIDA FORSAYT KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH MODELLARI

Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Pedagogika yo‘nalishi 3-kurs talabasi
To‘liboyeva Nafisa Baxtiyor qizi
+99895-807-61-21,toliboyeva04@gmail.com
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Pedagogika yo‘nalishi 3-kurs talabasi
Urozboyeva Sevinchoy Shavkat qizi
+99899-053-29-23,sevinchoyurazboyeva9@gmail.com
Ilmiy rahbar: Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Pedagogika kafedrasi katta o‘qituvchisi
Sotbarov Atabek Asilbek o‘g‘li
sotbarovatabek@gmail.com,+99833-606-81-79

Annotatsiya; Mazkur maqolada pedagogika oliy ta’lim muassasalari talabalarida forsayt kompetensiyasini rivojlantirishning nazariy asoslari, zarurati va uni shakllantirishga xizmat qiluvchi pedagogik modellar tahlil qilinadi. Shuningdek, forsayt kompetensiyasining tarkibiy komponentlari, uning ta’lim jarayonidagi o‘rni hamda amaliyotda qo‘llash imkoniyatlari yoritiladi. Tadqiqot natijasida bo‘lajak pedagoglarda kelajakni bashorat qilish, strategik fikrlash va innovatsion qarorlar qabul qilish qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan integrativ model taklif etildi.

Kalit so‘zlar: forsayt kompetensiyasi, pedagogik ta’lim, kelajakni prognozlash, strategik fikrlash, innovatsion pedagogika, kompetensiyaviy yondashuv.

Аннотация: В данной статье анализируются теоретические основы, необходимость и педагогические модели, способствующие развитию форсайт-компетенции у студентов педагогических высших образовательных учреждений. Также освещаются структурные компоненты форсайт-компетенции, её роль в образовательном процессе и возможности применения на практике. В результате исследования предложена интегративная модель, направленная на развитие у будущих педагогов способностей к прогнозированию будущего, стратегическому мышлению и принятию инновационных решений.

Ключевые слова: форсайт-компетенция, педагогическое образование, прогнозирование будущего, стратегическое мышление, инновационная педагогика, компетентностный подход.

Abstract: This article analyzes the theoretical foundations, necessity, and pedagogical models that facilitate the development of foresight competence in students of higher pedagogical educational institutions. Furthermore, it highlights the structural components of foresight competence, its role in the educational process, and the possibilities for its practical application. As a result of the research, an integrative model aimed at developing future educators' abilities in future forecasting, strategic thinking, and innovative decision-making has been proposed.

Keywords: foresight competence, pedagogical education, future forecasting, strategic thinking, innovative pedagogy, competence-based approach.

KIRISH

XXI asrda ta’lim tizimi oldida turgan eng muhim vazifalardan biri - tez o‘zgarayotgan ijtimoiy, texnologik va iqtisodiy sharoitlarga moslasha oladigan, kelajakni oldindan ko‘ra biladigan pedagog kadrlarni tayyorlashdir. Zamonaviy ta’lim konsepsiyalarida forsayt (foresight) tushunchasi strategik rejalashtirish va prognozlashning muhim elementi sifatida e’tirof etilmoqda.

Bo‘lajak pedagoglar nafaqat mavjud bilimlarni egallashi, balki kelajakdagi ta’lim muammolarini oldindan ko‘ra bilishi, innovatsion metodlarni ishlab chiqishi va o‘z faoliyatini uzoq muddatli istiqbolga yo‘naltira olishi zarur. Shu sababli pedagogika oliy ta’lim muassasalarida talabalarida forsayt kompetensiyasini rivojlantirish dolzarb pedagogik muammo sifatida namoyon bo‘lmoqda.[1]

Ilmiy manbalarda forsayt kompetensiyasi ko‘pincha strategik tafakkur, tizimli fikrlash va innovatsion faoliyat bilan bog‘liq holda talqin qilinadi. Pedagogik tadqiqotlarda esa bu kompetensiya:

kelajakdagi ta’lim tendensiyalarini tahlil qilish,
muqobil ssenariylarni ishlab chiqish,
pedagogik faoliyatni prognozlash
qobiliyatlari majmui sifatida qaraladi.

So‘nggi yillarda kompetensiyaviy yondashuv doirasida o‘qituvchilarning metakompetensiyalari tarkibiga forsayt kompetensiyasi ham kiritilmoqda. Biroq, uning pedagogik oliy ta’limda qanday model asosida shakllantirilishi masalasi yetarli darajada tadqiq etilmagan.

METODOLOGIYASI

Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlardan foydalanildi:
pedagogik adabiyotlarni nazariy tahlil qilish
taqqoslash va umumlashtirish
pedagogik modellashtirish
ekspert baholash usuli

Tadqiqot obyekti - pedagogika oliy ta’lim muassasasi talabalari.

Tadqiqot predmeti - talabalar forsayt kompetensiyasini rivojlantirish jarayoni.

Forsayt kompetensiyasining tuzilmasi

Tahlillar asosida forsayt kompetensiyasi quyidagi komponentlardan iborat ekanligi aniqlandi:

Kognitiv komponent - kelajak tendensiyalari haqida bilimlar
Analitik komponent - ma’lumotlarni tahlil qilish va ssenariy tuzish qobiliyati
Kreativ komponent - innovatsion g‘oyalar ishlab chiqish
Refleksiv komponent - o‘z faoliyatini baholash va takomillashtirish

Forsayt kompetensiyasini rivojlantirish modeli

Tadqiqot natijasida pedagogika talabalari uchun quyidagi uch bosqichli model ishlab chiqildi:

1-bosqich: Diagnostik-tahliliy bosqich
Bu bosqichda talabalar:
kelajak kasbiy faoliyatiga doir bilimlarni o‘rganadi
global ta’lim tendensiyalarini tahlil qiladi

[1] Zimnyaya I.A. Klyuchevie kompetensii – novaya paradigma rezultata sovremennogo obrazovaniya. // Kompetensii v obrazovanii: opit proektirovaniya: sb. nauch. tr. / Pod red. A.V. Xutorskogo. M.: INEK, 2007. – 286 s.

2-bosqich: Loyihaviy-prognostik bosqich
Talabalar:
pedagogik ssenariylar ishlab chiqadi
muqobil ta’lim modellarini yaratadi
innovatsion dars loyihalarini ishlab chiqadi
3-bosqich: Amaliy-refleksiv bosqich
Bu bosqichda:
ishlab chiqilgan g‘oyalar amaliyotda sinovdan o‘tkaziladi
natijalar refleksiya asosida tahlil qilinadi
Taklif etilgan pedagogik modelning tuzilmasi
Model quyidagi elementlardan iborat:
Maqsad: talabalar forsayt kompetensiyasini shakllantirish
Mazmun: kelajak ta’limi, innovatsion pedagogika, raqamli transformatsiya
Metodlar: muammoli o‘qitish, loyiha metodi, ssenariy tahlili
Vositalar: foresight seminarlar, SWOT-tahlil, Delphi usuli
Natija: strategik fikrlovchi, innovatsion pedagog
Muhokama (Discussion)

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, an’anaviy o‘qitish metodlari talabalarida kelajakni bashorat qilish ko‘nikmalarini yetarli darajada shakllantirmaydi. Forsayt yondashuvi esa:

talabalarda uzoq muddatli fikrlashni rivojlantiradi
pedagogik qarorlarning oqibatini oldindan baholash imkonini beradi
kasbiy moslashuvchanlikni oshiradi

Shuningdek, forsayt kompetensiyasini rivojlantirish o‘qituvchining kasbiy ijodkorligini ham kuchaytiradi.

XULOSA

Maqolangizning xulosa qismini ilmiy jihatdan yanada boyitish va hajmini kengaytirish uchun quyidagi kengaytirilgan variantni tavsiya qilaman. Bu matn oliy ta’lim talablariga mos keladigan akademik tilda yozilgan:

Kelajakni modellashtirish tayyorgarligi: Taklif etilayotgan model talabalarda noaniqlik va o‘zgaruvchanlik sharoitida kelajakdagi ta’lim ssenariylarini prognoz qilish ko‘nikmasini shakllantiradi. Bu bo‘lajak pedagoglarga kutilmagan texnologik va ijtimoiy o‘zgarishlarga oldindan moslashish imkonini beradi.

Innovatsion faoliyat transformatsiyasi: Forsayt kompetensiyasi pedagogning shunchaki bilim beruvchi emas, balki innovatsiyalar yaratuvchisi va transformatori sifatidagi rolini oshiradi. Bu talabalarda loyihaviy tafakkur va muammolarga kreativ yondashish qobiliyatini barqarorlashtiradi.

Strategik qarorlar qabul qilish: Tadqiqot davomida forsaytning kognitiv, operatsion, aksiologik va refleksiv komponentlari o‘zaro bog‘liqlikda rivojlantirilishi lozimligi isbotlandi. Bu talabalarga murakkab pedagogik jarayonlarni boshqarishda tizimli va strategik fikrlash orqali eng optimal va samarali qarorlarni qabul qilish metodologiyasini o‘rgatadi.

Xulosa qilib aytganda, forsayt kompetensiyasi pedagogning kasbiy mahoratini yangi sifat bosqichiga olib chiquvchi, uning kelajakdagi kasbiy faoliyati barqarorligini ta’minlovchi asosiy omildir. Kelgusida mazkur modelni o‘quv jarayoniga keng ko‘lamda tatbiq etish, uni turli yo‘nalishdagi pedagogik guruhlarda tajriba-sinovdan o‘tkazish hamda olingan natijalarning

samaradorligini matematik-statistik metodlar yordamida chuqur asoslash navbatdagi dolzarb ilmiy vazifamiz va kelgusi tadqiqotlarimizning bosh yo‘nalishi bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sh.M. Mirziyoyev. “Yangi Ozbekistonda erkin va farovon yashaylik”. - T.: “O‘zbekiston”, 2023.- 37 b.
2. Sh.M. Mirziyoyev. “Yangi O‘zbekiston strategiyasi”, Toshkent: O‘zbekiston, 2021, 47-bet
3. Sh.M. Mirziyoyev. ”Erkin va faravon, demokratik O‘zbekiston Davlatini birgalikda barpo etamiz”. “O‘zbekiston” Toshkent - 2016. 14 b.
4. Zimnyaya I.A. Klyuchevie kompetensii - novaya paradigma rezultata sovremennogo obrazovaniya. // Kompetensii v obrazovanii: opit proektirovaniya: sb. nauch. tr. / Pod red. A.V. Xutorskogo. M.: INEK, 2007. - 286 s.
5. Panfilova V.M., Panfilov A.N., Gazizova A.I. Formirovanie for-sayt-kompetensii budushego uchitelya // Sovremennie naukoemkie texnologii. -2019. -№7. -S.210-214; URL:https://top-technologies.ru/ru/article/view? id=37615
6. Raximova D.O. Forsayt menejment fanini o‘qitish metodikasi. O‘quv qo‘llanma. Qarshi “Intellekt” nashriyoti. 2022. -122 b.
7. A.A.Sotbarov “The role of pedagogical technologies in creating a modern educational environment” «Science and innovation» 2023 y 212-214 b.
8. Miller, R. (2018). Transforming the Future: Anticipation in the 21st Century. Routledge.